

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 92 1971

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Villavägen 7,
752 36 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala 1972

nyttjas av forskare inom alla idéhistoriska och estetiska forskningsområden. Två delar är utgivna. En avslutande del är under arbete, och man får hoppas att den grundlige vetenskapsmannen skall hinna slutföra denna.

Tatarkiewicz besitter en beläsenhet och en textkritik som är imponerande samtidigt som han mer än föregångarna är generös i sitt urval. Han isolerar inte estetiken till den filosofiska diskussionen utan tar med principiella resonemang om konsterna och kritiska insatser. Dessa sätts in i vida rekonstruktionsförsök av konsternas funktioner för den tid som texterna avser. De traditionella estetikhistorierna brukar börja med Platon. Tatarkiewicz ägnar den arkaiska perioden ett stort utrymme, och av försokratikerna finner han ett rikt material hos Demokritos och sofisterna. Han har också förstätt hur viktiga bidrag Xenofon har givit. De stora insatserna görs av Platon, Aristoteles, Horatius och den så kallade Longinos. Tatarkiewicz lyckas vid sidan om dessa rekonstruera en rikedom av ståndpunkter som företräds av epikuréer, särskilt Lucretius, skeptiker och stoiker. Cicero är här en rik källa att ösa ur och även Seneca. Diskussioner av de enskilda konsterna studeras, och för litteraturhistoriker är det väl hans studium av kritiken av poesi och av retorik som är särskilt viktigt.

I detta verks första del är man ständigt underrättad om att man rekonstruerar från strödda fragment. Dessutom nalkas vi denna antika diskussion med förväntan om en sammanhängande konstfilosofi. Tatarkiewicz följer här lyckligtvis den analys av konstbegreppets förvandlingar som P. O. Kristeller har genomfört. Antiken hade inte en sammanfattande konsternas filosofi och något speciellt urval av sköna konsterna fanns inte även om sådana verksamheter fanns. Ideologibildningen var här splittrad därför att de musiska konsterna av tradition ansågs vara gentlemanmässiga, medan arkitektur, skulptur, måleri hörde till hantverken.

Läsaren kommer att finna översikterna och analyserna utomordentligt instruktiva och särskilt de citatsantologier som följer varje kapitel med dels originaltext, dels engelska översättningar.

Verkets andra del har liknande sammanställningar av den kristna och medeltida estetiken. Utgångspunkten är här de normgivande skrifterna, Gamla och Nya Testamenten och kyrkofäderna. Av särskilt intresse är sammanställningarna av den bysantinska estetiken även om här skulle finnas åtskilligt att tillägga. Det förefaller som om porten knappt har öppnats till detta fruktbara forskningsområde. Den karolingiska periodens konstdiskussion och ikono-

klasmen är av utomordentligt intresse att följa, liksom behandlingen av cistercienser och victoriner samt framväxten av skolastiken. En nyhet är i Tatarkiewicz framställning undersökningen av den polske tänkaren Vitelo vars insats det var att föra vidare och förbättra araben Alhazens studier av perspektivet.

Efter studiet av de två volymerna undrar man om inte Tatarkiewicz har gett en god lösning av uppgiften att skriva en estetikens idéhistoria. Han fattar skillnaden mellan en originell tankegång och en opinionsbildande framställning och han förstår att bådadera är värda studium. För en nordisk läsare är det uppenbart att både Snorre med sin *Edda* och Mathias Lincopensis med sin poetik hör hemma i detta europeiska sammanhang. Det är troligt att från renässansen och framåt kan väl inte så mycket nytt sammanställas. Däremot skulle man vilja att den arabiska estetiken, och särskilt Ibn Khaldoun (omkring 1400) görs till föremål för liknande framställningar som de Tatarkiewicz har gett.

Låt mig slutligen framhålla att detta verk av Tatarkiewicz bör ingå i institutionsbibliotek och stå på referenshyllorna.

Teddy Brunius

Thomas Munro: *Form and Style in the Arts: An Introduction to Aesthetic Morphology*. The Press of Case Western Reserve University. Cleveland and London 1970.

Det är ingen överdrift att kalla Thomas Munro för vår tids störste estetiker. Han har lyckats avdramatisera forskningen i estetik och göra den omsorgsfullt empirisk, noggrann, katalogmässigt fullständig. I sitt arbete »Toward Science in Aesthetics» lyckades han avgränsa vad som var möjligt i estetisk teoribildning och i exakt forskning; i »Art Education» gav han det grundläggande översiktsarbetet i konstpedagogik; i »The Arts and Their Interrelations» visade han hur vår tids estetik måste arbeta med en generösare syn på vad som kan kallas för »konst»; i »Oriental Aesthetics» vidgade han gränserna för estetiken och gav skäl för att estetik skulle vara mer än västerländsk estetik; indisk, japansk och kinesisk estetik kan på många sätt korrigera västerlandets universella anspråk på att ge en estetisk teori. Denne otroligt arbetsamme forskare, som samtidigt har organiserat den moderna estetiken i en av vår tids finaste humanistiska tidskrifter »The Journal of Aesthetics and Art Criticism» och i en serie nationella och internationella kongresser, låter nu sin gärning krönas av en serie massiva nya verk. För ett par år sedan kom hans gransk-

ning av utvecklingsteorier i konstvetenskapen, »*Evolution in the Arts*» och nu föreligger alltså hans »*Form and Style in the Arts*» (467 sidor).

Detta nya verk presenterar en forskning som Thomas Munro kallar för estetisk morfologi, det vill säga en komparativ och beskrivande verksamhet med olika konstföreteelser som föremål. I stället för att utgå från en dogmatisk och universell definition av »konst» låter Thomas Munro oss förstå att »konst» är både verksamheter och föremål som av en generös tradition har buntats samman, och dessa har både likheter och skillnader inbördes. Att urskilja en gemensam egenskap i denna klass av föremål och verksamheter tycks omöjligt. De har skiktats fram genom artistisk verksamhet och opinionsbildning. Man kan jämföra dem med hänsyn till sätt på vilket de är arrangerade, och detta kallar Thomas Munro för »formen». En kvalificerad form, typisk för konstverk är »stilen», och den konstnärliga stilen kan variera för olika konstverkstyper och i olika kulturer. Med stor utförlighet visar Thomas Munro hur olika konstarter kan förenas i gemensamma stil-tendenser.

Thomas Munro försöker alltså inte som de traditionella estetikerna att reducera konstens mångfald till en teoretisk enhetlighet. I stället strävar han efter en elastisk klassifikation. Han ser konstverken som medel för överförande av psykiska intentioner. Dessa kan bindas i uttryckssystem, symbolsystem som är varierande men beskrivbara med hänsyn till skiftande intentioner och skiftande reaktioner. Liksom fenomenologerna gör Thomas Munro en klar distinktion mellan konstverket som fysisk realitet och som intentionalt objekt. Konstverken kan organiseras i rum och i tid i olika avseende.

Bokens tionde kapitel är en utomordentligt viktig framställning av olika innebörder av ordet »stil» och ett förslag hur man skall kunna genomföra stilanalyser av individuella konstverk. Detta är ett bidrag till den samtida centrala stildebatten i vilken särskilt James Ackerman, A. L. Kroeber, Meyer Schapiro och Morris Weitz har bidragit. Munro fäster särskild uppmärksamhet på att den regelbundenhet som stil är i konsten utbreder sig på olika nivåer och sprider sig med vissa kraftlinjer. En är kronologisk — en stil har större och mindre varaktighet. En annan är geografisk — en stil håller sig i en viss samlad miljö begränsad till vissa delar av världen. En tredje är etnisk — vissa folkgrupper sprider en stil. En fjärde är begränsad till viss konst — vissa konstarter för vidare en stil, andra gör det inte. Utbredningen

av en stil kan skildras med hänsyn till dessa fyra spridningsnivåer.

Efter diskussion av form och stil skildrar Thomas Munro kompositionsformer, innehållselement och tema-arrangemang i olika konstarter. Hans lärda framställning förstärks av ständiga rekommendationer till läsaren att ta upp speciella frågor och sammanställande av praktiskt användbara frågeserier som kan ge uppslag till analyser. Det tycks mig som om Thomas Munro lyckas förena teori, beskrivning av konstformernas mångfald och praktisk pedagogik i sin forskning. Det finns alltid något att lära på dessa tre nivåer av den estetiska forskningen, och det säger sig självt att en sådan här bok bör finnas i alla institutionsbibliotek i estetik, litteraturvetenskap, konstvetenskap, musikvetenskap, filosofi.

Teddy Brunius

Lars Gustafsson (red.), m. fl.: *Forskningsfält och metoder inom litteraturvetenskapen*. Wahlström & Widstrand 1970.

I den svenska litteraturvetenskapens historia kommer väl åren kring 1970 att framstå som läroböckernas och antologiernas tid. Bland de effekter som Pukasreformen har haft är inte minst påtaglig den stora utgivningen av böcker som har skraddarsyts för de nya kurserna. Samlingar av uppsatser, förut tryckta eller för ändamålet nyskrivna, utgör en stor del av denna produktion.

Ett lagarbete som har framstimulerats av reformen (och förlagens intresse för den) har fått titeln *Forskningsfält och metoder inom litteraturvetenskapen*. Det vittnar om den allmänna medvetenhet om ämnets vetenskapliga problematik som har vuxit fram här under sextio-talet och om den vikt man lägger vid att föra den vidare. Boken har också genast uppfattats som central och är redan flitigt i bruk som kursbok och diskussionsunderlag på olika städer.

Sju forskare har bidragit till boken; Lars Gustafsson har fungerat som redaktör. I en inledning som framstår som lagets samlade uttalande gör man ett försök att skilja mellan »problemområden» (väl synonymt med titelns »forskningsfält») och »metoder». Det är en välbehövlig distinktion; ordet metod har ofta använts på ett sätt som är missvisande och som skapar förvirring. Men gränsdragningen är inte så enkel som det kan verka; inte ens i den föreliggande inledningen har man lyckats hålla i sär begreppen. »Psykologi» är, det framgår av en översikt (s. 12), ett »problemområde», inte en »metod». Icke desto mindre sägs det